

TOMAS AKVINIETIS

APIE ATSKIRTAŠIAS SUBSTANCIJAS

On Separate Substances

ĮVADAS Į TOMO AKVINIEČIO ANGELOLOGIJĄ. ANTROJI DALIS

Pirmojoje įvado dalyje¹ rašėme apie Angeliškojo Daktaro angelologijos šaltinius, metodą, svarbiausias idėjas ir traktato *Apie atskirtąsias substancijas* struktūrą. Šalia įvado pateikėme pirmosios traktato dalies, tiksliau pirmųjų keturių skyrių vertimą į lietuvių kalbą. Tuose skyriuose Tomas rašo apie tai, kaip senovės graikų filosofijoje užgimė atskirtosios substancijos idėja. Kad ji atsirastų, turėjo praeiti nemažai laiko, nes, pasak Tomo, pirmieji graikų filosofai buvo prisiekę materialistai. „Pirmieji filosofavę apie daiktų prigimtį manė, kad yra tik kūnai...“². Todėl net jų dievai buvo kūniški. Jie net negalvojo, kad galėtų egzistuoti tokie dalykai kaip „bekūnės substancijos, kurias mes vadiname angelais“³.

Pradžią kalboms apie bekūnes esybes davė Anaksagoras. Jis pirmas iš filosofų papasakojo, kad „yra tam tikras bekūnis pradas – intelektas“⁴. Tai buvo „pirmoji kregždė“, bet dar ne pavasaris. Mat, norint plėtoti angelologiją, vienos bekūnės esybės nepakanka, nebent ji būtų visagalis Dievas, tačiau intelektą Anaksagoras skelbė esant tik atskirties, bet ne visos esaties pradu.

Tikruosius pamatus angelologijai padėjo Platonas, esinį suskaidydamas į juslinę ir viršjusinę, kurioje esti tikrasis Vienis, Tiesa, Grožis, Gėris ir miriadais kitų kilnių, bekūnių esybių: dievų, intelektų bei protingų sielų. Pasak Akviniečio, Platono sekėjai kalbėjo apie keturias tarp Dievo ir žmogaus įsiterpusias bekūnių esybių tvarkas, arba lygmenis: arčiausiai Dievo yra antrieji dievai, truputį žemiau – atskirtieji intelektai, dar žemiau – dangaus kūnų sielos ir galiausiai – gerieji ir blogieji demonai. Visus juos būtų galima priskirti angelų kategorijai⁵. Tačiau Platono mokinys ir oponentas Aristotelis, vadovaudamasis savo fizikinėmis teorijomis, pripažino tik du bekūnių esybių hierarchijos lygmenis: atskirtosios substancijos – dangaus kūnų judėjimo tikslai, – pirmasis lygmuo; ir dangaus sferų sielos, judinančios todėl, kad pažįsta savo tikslus ir jų geidžia, – antrasis lygmuo⁶. Apie demonus nei jis pats, nei jo sekėjai net neužsiminė⁷.

| Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: angelologija, Angeliškasis Daktaras, scholastika, Platonas, Aristotelis, angelas sargas.

KEY WORDS: angelology, Angelic Doctor, scholastics, Plato, Aristotle, custodian angel.

Verta atkreipti dėmesį į tai, kaip Akvinietis lygina ir vertina šias skirtingas platonikų ir Aristotelio nuomones. Pirmiausia jis pareiškia, kad platonikų požiūris nevaisingas iš pašaknų, ir giria Aristotelį už tai, kad jis „pasuko aiškesniu ir teisingesniu nuo materijos atskirtų substancijų tyrimo keliu, t.y. judėjimo tyrimo keliu“⁸. Tačiau įsivaizduojamos atskirtųjų substancijų hierarchijos lygmenų sumažinimas nuo keturių iki dviejų ir galimų kandidatų į angelus skaičiaus apribojimas dangaus kūnų skaičiumi jam akivaizdžiai nepatinka. Todėl jis rašo: „Šis Aristotelio požiūris atrodo artimesnis tiesai, nes nelabai nutolsta nuo juslėmis pažįstamų dalykų, bet atrodo, kad jis yra mažiau įtikimas negu Platono požiūris“⁹. Įdomus empirinis argumentas, kuriuo Akvinietis grindžia Aristotelio požiūrio neįtikimumą. Jis teigia, kad Aristotelio mokslas bejėgis nurodyti psichinių negalavimų ir magų daromų stebuklų priežastis, o štai Platonas ir jo sekėjai gali nurodyti demonus kaip tų reiškinių priežastis.

Ne mažiau įdomus ir spekuliatyvinis Akviniečio argumentas, kad apie angelų skaičių nedera spręsti iš dangaus kūnų skaičiaus. Jis nori, kad angelų būtų labai daug, todėl teigia, jog „labiau tikėtina, kad tarp pirmosios nematerialios substancijos ir dangaus kūnų būtų daugybė nematerialių substancijų sekų, kurių žemesnės nukreiptos į aukštesniasias kaip į tikslus, o į žemiausią iš jų yra nukreipti dangaus kūnai: juk kiekvienas daiktas turi būti proporcingas savo artimiausiam tikslui“¹⁰.

Vis dėlto Tomui svarbiausia ne tai, kuo Platono ir Aristotelio nuomonės apie angelus skiriasi, o tai, kuo jos sutampa. Pasak Tomo, jos sutampa požiūriu į angelų *buvimo būdą*, *prigimtį* ir *paskirtį*. Kalbėdamas apie *buvimo būdą* Tomas turi omeny pirmųjų pirmosios priežasties, arba Dievo, padarinių buvimą, o kalbėdamas apie *paskirtį* – rūpinimąsi žemesniųjų esybių gerove. Tačiau *buvimo būdą* Platonas aprašo dalyvavimo terminu, kurį Aristotelis aštriai kritikuoja. *Metafizikoje* jis rašo, kad „dalyvavimas – tai tik naujas vardas: mat pitagorininkai teigia, kad daiktai egzistuoja skaičių pamėgdžiojimu, o Platonas, pakeitęs vardą, sako, kad – dalyvavimu. Bet kas yra tas dalyvavimas arba eidų pamėgdžiojimas, jie palieka aiškintis kitiems“¹¹; „...sakyti, kad jos [formos] yra pirmavaizdžiai ir kad kiti daiktai juose dalyvauja, – tai tuščiažodžiauti arba kalbėti poetinėmis metaforomis“¹²; „dalyvavimas, kaip jau sakėme, nieko nereiškia“¹³.

Dar labiau negu „dalyvavimas“ su Aristotelio pažiūromis atrodo nesuderinamas terminas „apvaizda“, arba „dieviškasis pasaulio valdymas“. Mat Aristotelio Dievas nieko nekuria, niekuo nesirūpina, niekam neįsakinėja ir nieko nevaldo. Visa jo veikla yra paties didžiausio gėrio, t.y. savęs paties mąstymas¹⁴. O jo nesukurtas, amžinai egzistuojantis pasaulis, pažindamas didžiausiąjį gėrį ir jo siekdamas, tvarkosi savo paties pastangomis. Jeigu kalbėti apie rūpestį Aristotelio teorijoje, tai atrodo, kad jis nukreiptas ne iš viršaus į apačią, kaip norėtų Akvinietis, o iš apačios į viršų. Mat Aristotelio kosmologijoje aukščiausiosios sferos juda ne todėl, kad joms rūpėtų judinti žemesniasias, o todėl, kad jų sielos pažįsta ir geidžia to, kas yra aukščiau. O tai, kas dėl to jų siekimo vyksta apačioje, nors vyksta to siekimo dėka, tačiau jokio papildomo sąmoningo įsikišimo nereikalauja. Todėl kalbos apie apvaizdą Aristotelio teorijai atrodo dar svetimesnės, negu kalbos apie dalyvavimą. Vadinasi, kalbėti apie Platono ir Aristotelio pažiūrų sutapimą šiais dviem punktais galima tik su didelėmis išlygomis. Atrodo, kad šių graikų filosofijos milžinų požiūrių sutapimas mažiausiai abejotinas galėtų būti angelų *prigimties* klausimu. Atrodo, kad jie abu neprieštarautų teiginiui, jog visi angelai yra visiškai nematerialios, iš galimybės ir akto sudarytos esybės. Akviniečio manymu, toks teiginys yra didžiausias graikų filosofijos pasiekimas angelologijos srityje.

Tačiau nuo Platono ir Aristotelio laikų praėjus beveik keturiolikai šimtmečių, atsirado su tuo jų požiūriu nesuderinama teorija, kuri vėliau buvo pavadinta visuotinio hilomorfizmo vardu. Jos autorius – žydų poetas, egzegetas ir filosofas Solomonas ibn Gabirolis (1021–1058/70), scholastams žinomas Avicibrone vardu. Tryliktame amžiuje Gabirolio teorija atrodė patraukli Augutstino sekėjams, pranciškonų vienuoliams su Bonaventūru priešakyje. Jie laikėsi nuomonės, kad visi Dievo kūriniai, įskaitant ir angelus, yra sudaryti iš materijos ir formos. Tiesa, materija, iš kurios sudaryti angelai, yra ne kūniška, o dvasinė.

Akviniečiui atrodė, kad „dvasinė materija“ yra pati save neigianti sąvoka, nes dvasinga – tai, kas nekūniška, o materialu – tai, kas kūniška. Tad „dvasinė materija“ turėtų reikšti bekūnį kūną. Taigi šiuo klausimu kompromiso tarp Akviniečio ir jo kolegos Paryžiaus universitete Bonaventūro negalėjo būti. Tačiau tiesiogiai kritikuoti Bonaventūrą Akvinietis negalėjo arba nenorėjo. Todėl visą savo kritikos pato-

są nukreipė į visuotinio hilomorfizmo pradininką Avicebroną, nors akivaizdu, kad jam turėjo labiau rūpėti ne jis, o Bonaventūras. Juk istorija žmonėms paprastai rūpi tik tiek, kiek ji reikšminga dabarčiai. O kad visuotinio hilomorfizmo klaidos demaskavimas Tomui ištis labai rūpėjo, rodo jau vien tas faktas, kad savo traktate *Apie atskirtąsias substancijas* atvirai Avicebrono ir netiesioginei Bonaventūro kritikai jis skiria daugiau vietos negu ikisokratikams, Platonui ir Aristoteliui drauge paėmus. Būtent tos traktato dalies vertimas pateikiamas po įvado.

Kaip jau minėta pirmojoje įvado dalyje, Avicebrono teoriją Akvinietis aprašo ir kritikuoja keturiuose skyriuose: nuo penkto iki aštunto imtinai. Penktajame skyriuje jis glaustai išdėsto Avicebrono teorijos esmę; šeštajame atskleidžia jos artimumą ikisokratikų materializmui ir teigia, kad ji griaua logikos, fizikos bei metafizikos pagrindus ir kad remiantis jos principais neįmanoma pasiekti deklaruojamų išvadų. Septintajame skyriuje Tomas sutelkia dėmesį į sąvokos „dvasinė materija“ kritiką, o aštuntajame paneigia penkis svarbiausius Avicebrono argumentus už idėją, kad *angelai būtinai turi būti sudaryti iš materijos ir formos*, nes 1) egzistuoja jų įvairovė, o materija ir forma yra būtini daugio bei įvairovės pradai; 2) kaip kūnuose yra kūniškumą remianti substancija (t.y. kūniška materija), taip angeluose privalo būti dvasingumą palaikanti substancija (t.y. dvasinė materija); 3) panašiai kaip dangaus kūnas bei žmogus sudaryti iš materialaus kūno ir dvasinės sielos, taip angelas turi būti sudarytas iš dvasios ir materijos; 4) yra tik vienas absoliutus Vienis – Dievas, o jo kūriniai – angelai turi būti sudaryti iš dvejybės: materijos ir formos; 5) angelas yra ribota esybė, o materija ir forma yra ribojimo pradai, vadinasi, angelai turi būti materialūs.

Kaip šiuos argumentus Akvinietis paneigia? Lai į šį klausimą skaitytojai patys pabando atsakyti, nagrinėdami pateikiamą traktato *Apie atskirtąsias substancijas* antrąją dalį.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Žr. *Logos* Nr. 53, 2007, p. 89–93.
- ² *Ten pat*, p. 94.
- ³ *Ten pat*.
- ⁴ *Ten pat*.
- ⁵ *Ten pat*, p. 97.
- ⁶ *Ten pat*, p. 98.
- ⁷ *Ten pat*, p. 102.
- ⁸ *Ten pat*, p. 97.
- ⁹ *Ten pat*, p. 98.
- ¹⁰ *Ten pat*, p. 99.
- ¹¹ Aristotle. *Metaphysica*, I, 6, 987b 11.

¹² *Ten pat*, I, 9, 991a 20.

¹³ *Ten pat*, 992a 27.

¹⁴ „Jis mąsto apie tai, kas dieviškiausia ir vertingiausia, ir nekinta <...> Todėl dieviškasis mąstymas būtinai mąsto tik save patį, nes jis yra visų puikiausias daiktas, ir jos mąstymas yra mąstymas apie mąstymą“. Aristotle. *Metaphysica*, XII, 9, 1074b25 – 35. Akivaizdu, kad filosofas išmąstė Dievą pagal savo paveikslą ir panašumą, todėl jis visiškai nepanašus į tą Dievą, kuris sukurtas pagal Rytų valdovo paveikslą.

Gintautas VYŠNIAUSKAS
Kultūros, filosofijos ir meno institutas

V SKYRIUS

AVICEBRONO PAŽIŪROS IR ARGUMENTAI

[40] O kai kurie iš vėliau atėjusiųjų, toldami nuo jų [Platono ir Aristotelio] pažiūrų, dar labiau klydo. Pirmasis – būtent Avicebronas – knygoje *Gyvenimo šaltinis*¹ rašė, kad atskirtųjų substancijų sandara yra kitokia, nes, priešingai nei Platonas ir Aristotelis, manė, kad visos žemiau Dievo esančios substancijos yra su-

darytos iš materijos ir formos². Atrodo, kad čia jis apsigavo dvejomis. Pirma, manydamas, kad daiktų giminėse maštomą loginę sandarą, iš giminės ir skirtybės sudarančią rūšį, reikia suprasti kaip realiai daiktuose esančią sandarą; kad kokiai nors giminei priklausančio daikto giminė yra būtent materija, o skirtybė – forma³. Antra, manydamas, kad būti galimybėje, būti subjektu ir būti priimančiu visiems priskiriama vienodai. Remdamasis šiomis dviem prielaidomis, jis tam tikru būdu tyrė daiktų iki pat intelektinių substancijų sandarą.

- [41] Pirmiausia dirbtiniuose daiktuose jis išvelgė, kad jie sudaryti iš dirbtinės formos ir materijos, kuri yra tam tikras gamtos daiktas, pvz., geležis arba medis, kuris su dirbtine forma susijęs taip, kaip galimybė su aktu⁴. Svarstė, kad tie pavieniai gamtos kūnai yra sudaryti iš elementų⁵, todėl teigė, kad keturi elementai su pavienių [daiktų] formomis, pvz., akmens arba geležies, siejami kaip materija su forma ir galimybė su aktu. Toliau svarstė, jog keturi elementai yra tapatūs tuo, kad bet kuris iš jų yra kūnas, o skiriasi priešingomis kokybėmis⁶, todėl teigė trečią dalyką, – kad kūnas yra elementų materija, kurią pavadino visuotine gamtos materija, ir kad tos materijos formos yra elementų kokybės. Bet kadangi jam atrodė, kad kūniškumu dangus sutampa su elementais, o nuo pastarųjų skiriasi tuo, kad nepriima priešingų kokybių⁷, įsteigė ketvirtą dangaus kūno materijos tvarką, kurią su dangaus kūnų formomis siejo kaip galimybę su aktu. Šitai jis įsteigė keturias kūniškosios materijos tvarkas⁸.
- [42] Toliau, matydamas, kad kiekvienas kūnas reiškia ilgį, plotį ir tankį turinčią substanciją, nusprendė, kad šie trys kūno matmenys kaip priklausantys kūnui yra kaip forma, o substancija, kuria remiasi kokybė ir kitos atsitiktinių požymių giminės, yra kūno kaip šito kūno materija⁹. Todėl sakė, kad devynias kategorijas palaikanti substancija yra pirmoji dvasinė materija¹⁰. Ir kaip visuotinėje kūniškoje materijoje, apie kurią sakė, kad ji yra kūnas, įsteigė tam tikrą aukštesniąją, kuri nepriima priešingų kokybių, būtent dangaus kūnų materiją, ir tam tikrą žemesniąją, kuri priima priešingas kokybes, ir tikėjo, kad pastaroji yra keturių elementų materija¹¹ taip ir toje substancijoje įsteigė tam tikrą aukštesniąją, kuri nepriima kiekybės, ir ją laikė atskirtąja substancija, bei tam tikrą žemesniąją, kuri priima kiekybę ir kuri, jo manymu, yra bekūnė kūnų materija¹².
- [43] Toliau jis nustatė, kad pačios atskirtosios arba dvasinės substancijos yra sudarytos iš materijos ir formos ir tai įrodė keletu argumentų¹³. Pirmas jų tas, kad jeigu dvasinės substancijos nebūtų sudarytos iš materijos ir formos, tai negalėtų būti jokios jų įvairovės¹⁴. Juk jeigu jos nėra sudėtos iš materijos ir formos, tai jos yra arba tik materija, arba tik forma. Jeigu jos yra tik materija, tai negali būti daug dvasinių substancijų, nes pati savaimė materija yra tik viena, o skirstoma tik per formas. Panašiai, jeigu dvasinė substancija būtų tik forma, tai irgi nebūtų galima pasakyti, kad dvasinės substancijos yra įvairios. Mat jeigu pasakytum, kad jos yra įvairios savo tobulumu arba netobulumu,

- tai išeitų, kad dvasinė substancija yra tobulumo ir netobulumo subjektas. Tačiau būti subjektu priklauso materijos, o ne formos prigimčiai, todėl reikėtų pripažinti, arba kad nėra daug dvasinių substancijų, arba kad jos yra sudarytos iš materijos ir formos¹⁵.
- [44] Antras jo argumentas yra šis: kadangi dvasingumo supratimas yra šalia kūniškumo supratimo, todėl kūniška ir dvasinė substancija turi tai, kuo skiriasi, bet jos turi ir tai, kuo sutampa, nes abi vadinamos substancija. Taigi kaip kūniškoje substancijoje substancija yra kaip kūniškumą palaikanti materija, taip dvasinėje substancijoje substancija yra kaip dvasingumą palaikanti materija. Dėl to, kad [pastaroji] materija daugiau arba mažiau dalyvauja dvasingumo formoje, dvasinės substancijos yra aukštesnės arba žemesnės, panašiai kaip oras – kuo jis švaresnis, tuo labiau dalyvauja skaidrume¹⁶.
- [45] Trečias argumentas yra tas, kad buvimas priklauso tiek dvasinėms kaip aukštesniosioms, tiek kūniškoms kaip žemesniosioms substancijoms, todėl tai, kas lydi buvimą kūniškose substancijose, buvimą lydės ir dvasinėse substancijose. O kūniškose substancijose yra trejopa tvarka, t.y. tankus kūnas, kuris yra elementų kūnas, subtilusis kūnas, kuris yra dangaus kūnas, ir galiausiai kūno materija ir forma, todėl ir dvasinėse substancijose yra žemesnė dvasinė substancija, būtent ta, kuri siejama su kūnu, aukštesnė, kuri nėra susieta su kūnu, ir galiausiai yra materija ir forma, iš kurių sudaryta dvasinė substancija¹⁷.
- [46] Ketvirtas argumentas yra tas, kad visos sukurtos substancijos turi skirtis nuo kūrėjo, o kūrėjas yra tik vienas, todėl kiekviena sukurta substancija turi būti ne vienas [dalykas], bet sudaryta iš dviejų, iš kurių vienas būtina turi būti forma, o kitas – materija, nes niekas negali atsirasti nei iš dviejų materijų, nei iš dviejų formų¹⁸.
- [47] Penktas argumentas yra tas, kad kiekviena sukurta dvasinė substancija yra ribota, o daiktą riboja tik jo forma, nes daiktas, neturintis formos, kurios dėka būtų vienas, yra neribotas. Vadinasi, kiekviena sukurta dvasinė substancija yra sudaryta iš materijos ir formos¹⁹.

6 SKYRIUS

KODĖL AVICEBRONO PAŽIŪROS ATMESTINOS

- [48] Tačiau akivaizdu, kad daugybė minėtų dalykų yra neįmanomi. Pirmasis yra tas, kad nuo žemesniųjų esinių jis pakyla prie aukštesniųjų, pirmuosius išskaidydamas į materialiuosius pradus, o tai visiškai priešinga protui. Juk materija su forma siejama kaip galimybė su aktu ir akivaizdu, kad galimybė yra mažiau esanti negu aktas, nes galimybė vadinama esančia tik sąsajoje su aktu, todėl kuo daugiau skaidant leidžiamasi prie materialaus prado, tuo mažiau atrandama prigimties. Vadinasi, aukščiausias esinys turi būti labiausiai esantis, nes

ir kiekvienoje giminėje tie, kurie yra visų kitų [daiktų toje giminėje] pradai, vadinami labiausiai esančiais, kaip ugnis [karštų daiktų giminėje] yra visų karščiausia²⁰. Todėl jau minėta, kad tirdamas aukščiausius esinius Platonas juos skaidė į formaliuosius pradus. Vadinasi, [Avicebronas] pasuko priešingu ir netinkamiausiu keliu, sprendimo ieškodamas materialiuosiuose praduose.

- [49] Antrasis [neįmanomas dalykas] yra tas, kad, kaip suprantama iš jau pasakyto, tam tikra prasme jis sugrįžo prie pažiūrų senųjų gamtos filosofų, teigusių, kad viskas yra viena esatis, kad visų daiktų substancija yra ne kas nors kita, o materija, kurią laikė ne kuo nors tik galimybėje esančiu, kaip Platonas ir Aristotelis, o akte esančiu esiniu²¹. Išskyrus tai, kad senieji gamtos filosofai manė, kad nėra nieko, išskyrus kūnus, ir teigė, kad toji bendra materija ir visų daiktų substancija yra koks nors kūnas, pvz., ugnis arba oras, arba vanduo, arba kas nors vidurinio, o [Avicebronas] daiktų prigimtį nagrinėjo, manydamas ją esant kūnuose, bet apie tą vienintelį dalyką, kurią teigė esant pirmąją materiją ir visų daiktų bendrąją substanciją, sakė, kad ji yra bekūnė substancija.
- [50] Tai, kad tą visuotinę materiją, apie kurią sakė, kad ji yra visų substancija, jis traktavo panašiai kaip gamtos filosofai tą vieną [dalyką], kuris priklauso visiems kūnams, matyti iš to, kad tų, kurie priklauso vienai giminei, materiją laikė gimine, o skirtybes, kuriomis skiriasi rūšys, laikė formomis. Mat jis sakė, kad visų kūniškų [daiktų] bendroji materija yra pats kūnas²², o visų tiek kūniškų, tiek dvasinių substancijų bendroji materija yra pati substancija. Todėl matyti, kad giminės santykis su skirtybėmis čia yra toks kaip subjekto su jo patirtimis. Substancija į dvasinę ir kūnišką, o kūnas į dangišką ir elementarų skirstomi būtent taip, kaip skaičius [skirstomas] į porinį ir neporinį arba gyvūnas į sveiką ir sergantį – čia skaičius yra porinio ir neporinio subjektas kaip patiriantis [poriškumą ir neporiškumą], o gyvūnas yra sveikatos ir ligos [subjektas]. [Visuotinė substancija] yra subjektas taip, kaip tas, kuriam priskiriamos visos rūšių patirtys.
- [51] Taigi jei visiems priskiriama substancija su dvasingumu ir kūniškumu būtų siejama kaip jų materija su subjektu, tai išeitų, kad šiedu substancijai prisidėtų atsitiktinėmis patirtimis, ir panašiai visos kitos toliau einančios [formas]. Tą jis pats atvirai pripažįsta, teigdamas, kad visos pačios savaime svarstomos formos yra atsitiktinės, kurios tačiau vadinamos substancinėmis tų daiktų atžvilgiu, kurių apibrėžimams jos priklauso, kaip baltumas priklauso balto žmogaus apibrėžimui.
- [52] Tačiau šis požiūris prieštarauja pirmosios materijos tiesai, nes jeigu pagal materijos apibrėžimą jai priklauso būti galimybėje, tai visa pirmoji materija turi būti galimybėje, todėl ji nepriskiriama niekam akte egzistuojančiam, kaip dalis visumai. Taip pat [šis požiūris] griaua logikos principus, šalindamas tikruosius giminės ir rūšies apibrėžimus, kai viską [kas joms priklauso] redukuoja

į atsitiktinį priskyrimo būdą. Griauna ir gamtos filosofijos pagrindus, iš daiktų šalindamas tikrą atsiradimą ir išnykimą, panašiai kaip [darė] senieji gamtos filosofai, teigdami vieną materialų [visų daiktų] pradą. Juk be išlygų galima pasakyti, kad kas nors atsirado, tik apie tą, kuris be išlygų tapo esančiu, tačiau niekas neatsirado, kas jau buvo. Todėl, jeigu kas nors jau buvo akte, t.y. buvo be išlygų, tai reikėtų daryti išvadą, kad jis tapo esančiu ne be išlygų, o tapo taip esančiu, kaip anksčiau nebuvo, todėl atsirado tik tam tikru požiūriu, o ne be išlygų.

- [53] Galiausiai darau išvadą, kad minėtas požiūris griauna net ir pirmosios filosofijos principus, iš pavienių daiktų atimdamas vienybę, o tuo pačiu – tikrąją daiktų esmę ir įvairovę. Mat jeigu kam nors akte esančiam prisideda kitas aktas, tai visumos vienybė bus ne savaiminė, o tik atsitiktinė, nes du savo aktualumu ir formomis savaiame skirtingi dalykai susisieja tik subjekte. O būti vienu subjekto vienumu – tai būti vienu atsitiktinai: tiek tuo atveju, kai dvi formos nėra viena su kita susietos, kaip baltas ir muzikalus: juk sakome, kad baltas ir muzikalus yra atsitiktinai viena, nes yra viename subjekte; tiek ir tuo atveju kai formos arba aktai yra vienas su kitu susiję, kaip spalva ir paviršius. Juk turintis paviršių ir spalvotas ne be išlygų yra vienas, net jei tam tikru būdu spalvotas savaiame predikuojamas turinčiam paviršių: ne todėl, kad turintis paviršių reikštų spalvoto esmę, kaip giminė reiškia rūšies esmę, bet todėl, kad subjektas įtraukiamas į atsitiktinio požymio apibrėžimą: kitokiu atveju spalvotas nebūtų savaiame predikuojamas turinčiam paviršių, bet pastarasis pirmajam.
- [54] Rūšis be išlygų yra viena tik tiek, kiek tas, kuris yra žmogus, tikrai yra gyvūnas: ne todėl, kad gyvūnas būtų pavaldus [žmogaus] formai, o todėl, kad pati gyvūno forma yra žmogaus forma, nuo pastarosios besiskirianti tik kaip nepibrėžta nuo apibrėžto. Juk jeigu gyvūnas būtų viena, o dvikojis – kita, tai dvikojis gyvūnas, kuris yra žmogus, nebūtų savaiame vienas ir nebūtų iš esmės esantis²³; ir iš to reikėtų daryti išvadą, kad visa, kas giminėje susieina, skiriasi tik atsitiktiniais požymiais; ir visi daiktai būtų viena ta substancija, kuri yra visų substancijų giminė ir subjektas; kaip jeigu viena paviršiaus dalis yra balta, o kita – juoda, tai visuma yra vienas paviršius. Todėl ir senieji mąstytojai, postuliuodami vieną materiją, visiems predikuojamą kaip visų daiktų substanciją, teigė, kad visa yra viena. Tie patys keblumai išstinka teigiančius substancinių formų įvairovę viename ir tame pačiame lygmenyje²⁴.
- [55] Trečia, vadovaujantis minėtu požiūriu, neišmanoma pasiekti pirmosios materijos, todėl būtina pripažinti materialių priežasčių begalybę. Mat iš [Avicebronno] prielaidų akivaizdu, kad visa, kuo visi daiktai sutampa, jis laiko materija, o tai, kuo jie skiriasi, traktuoja kaip formą. Tad jeigu būtų viena visiems bendra materija, priimanti skirtingas formas, tai derėtų, kad kilmingesnę formą priimtų į subtilesnę ir aukštesnę materiją, o mažiau kilmingą – į žemesnę ir grubesnę materiją, kaip jis pats sako. Vadinasi, anksčiau negu dvasingumo ir

kūniškumo skirtingumas materijoje turėtų egzistuoti subtilumo ir grubumo skirtingumas. Be to, pirmiau negu subtilumo ir grubumo skirtingumas materijoje turėtų egzistuoti koks nors kitas skirtingumas, dėl kurio viena materija priimtų vieną, o kita – kitą. Tačiau dėl pastarojo skirtingumo kiltų tas pats klausimas, ir taip toliau iki begalybės. Juk kiekvieną kartą, kai būtų pasiekta visiškai beformė materija, tai pagal minėto požiūrio principus ji į save priimtų tik vieną formą ir tik visą vienodai, todėl materija kaip tos formos substratas galėtų priimti tik vieną formą ir tik visą vienodai, ir taip iki paties žemiausio lygmens, todėl negalėtų būti jokios daiktų įvairovės.

- [56] Ketvirta, senieji gamtos filosofai, postulavę pirmąją materiją kaip bendrą visų daiktų substanciją, galėjo įvesti daiktų įvairovę, skirtingoms jos dalims suteikdami skirtingas formas. Nes toje bendroje materijoje, kadangi ji buvo kūniška, galėjo mąstyti padalijimą pagal kiekybę. Tačiau pašalinus kiekybinį padalijimą, liko tik padalijimas pagal formą arba pagal materiją. Tad jeigu postuluojama visuotinė materija kaip visiems bendra substancija, savo prigimtyje neturinti kiekybės, tai jos padalijimą galima mąstyti arba tik pagal formą, arba pagal pačią materiją. Bet kadangi teigiama, jog bendroji nekūniška materija iš dalies priima tą formą ir iš dalies kitą formą, tai materijos padalijimas suponuojamas kaip esantis anksčiau negu į materiją priimtų formų skirtingumas. Todėl to padalijimo, remiantis šiomis formomis, negalima mąstyti. O jeigu jis būtų mąstomas remiantis kokiomis nors formomis, tai turėtų būti mąstomas remiantis pirmesnėmis formomis, iš kurių nė vienos materija nepriima visa savo visuma. Todėl būtina materijoje mąstyti kokį nors išankstinį padalijimą arba skirtingumą. Šis padalijimas pagal vis kitas formas irgi bus begalinis arba reikės pripažinti, kad pirmasis padalijimas yra pagal pačią materiją.
- [57] Tačiau padalijimas pagal materiją yra tik tuo atveju, jeigu materija dalijama ja pačia, o ne skirtinga tvarka, forma arba kiekybe, nes toks padalijimas reikėtų pripažinti, kad yra ne viena visų materija, o kad yra daugybė viena nuo kitos besiskiriančių materijų. Tačiau materijai būdinga būti galimybeje. Todėl šį materijos skirtingumą reikia mąstyti ne remiantis tuo, kad ji yra aprenpta įvairiomis formomis arba sutvarkyta (tai nepriklauso materijos esmei), bet remiantis galimybės skirtingumu formų įvairovės atžvilgiu. Mat jei galimybė vadinama tai, kas su aktu susiję, tai būtina, kad galimybė būtų skirstoma pagal tai, santykyje su kuo ji pirmiausia vadinama galimybė. Sakau, kad kas nors pirmiausia vadinamas galimybė taip, kaip regėjimo galimybė vadinama spalvos atžvilgiu, bet ne baltumo ar juodumo atžvilgiu, nes juos abu gali priimti ta pati galia; ir panašiai paviršiai baltumą arba juodumą priima viena galia, kuri pirmiau buvo pasakyta spalvos atžvilgiu. Todėl akivaizdžiai klaidingas principas, kurį [Avicėbronas] suponavo teigdamas, kad galia ir priėmimas visuose yra atrandamas tuo pačiu būdu.

VII SKYRIUS

KAD DVASINĖS IR KŪNIŠKOS SUBSTANCIJOS MATERIJA
NEGALI BŪTI VIENA

- [58] Remiantis šiuo argumentu toliau galima daryti išvadą, kad dvasinės ir kūniškos substancijos materija negali būti viena. Mat jeigu būtų viena ir abiem bendra materija, tai skirtingumą joje reikėtų suprasti anksčiau už formų skirtingumą, t.y. už dvasingumą ir kūniškumą. Kadangi to negali būti dėl kiekybės dalijimo, nes dvasinėje substancijoje nėra kiekybinio matmens, todėl reikia pripažinti, kad tas skirtingumas yra arba dėl formos, arba dėl sutvarkymo, arba dėl pačios materijos. Ir kadangi [skirstymas] pagal formas ir tvarkas negali būti begalinis, todėl reikia pagaliau sugrįžti [prie teiginio], kad skirtingumas yra dėl pačios materijos [susikirstymo]. Taigi dvasinių ir kūniškų substancijų materija bus visiškai skirtinga.
- [59] Taip pat, kadangi priėmimas yra materijos tiek, kiek ji yra materija, savybė, todėl, jeigu dvasinės ir kūniškosios substancijos materija būtų vienoda, abiejų [dvasinės ir kūniškosios materijos] priėmimo būdas būtų toks pat. Tačiau kūniškų daiktų materija formą priima tik iš dalies, t.y. ne visą formos prigimtį. Kūniška materija taip daro ne todėl, kad priklauso matmenims arba kūniškai formai, nes ir pačią kūnišką formą materija priima individualiai, todėl akivaizdu, kad [toks priėmimo būdas] tai materijai tinka dėl pačios materijos prigimties, kuri, būdama žemiausia, silpniausiu būdu priima formą – juk priėmimas vyksta priimančiojo būdu – todėl jai labiausiai trūksta formos priėmimo išbaigtumo, nes tą, kuri yra visa savo visuma, iš dalies priima. Tačiau žinoma, kad kiekviena intelektinė substancija priima visą suprantos formos visumą, kitaip negalėtų mąstyti jos visos. Vadinasi, intelektas mąsto daiktą todėl, kad pastarojo forma jame egzistuoja. Todėl reikėtų pripažinti, kad materija, jeigu ji būtų dvasinėse substancijose, nebūtų tapati kūniškų daiktų materijai, bet būtų daug aukštesnė ir subtilesnė, priimanti formą pagal jos visumą.
- [60] Be to, einant toliau, darosi aišku, kad esinijoje tas yra aukštesnis, kuris suprantamas kaip labiau esantis. Tačiau akivaizdu, kad kai esantis dalijamas į galimybę ir aktą, aktas yra tobulesnis už galimybę ir suprantamas kaip labiau esantis, nes be išlygų esančiu vadiname tik tą, kuris yra akte, o ne tą, kuris yra galimybėje, todėl tas, kuris esinijoje yra aukščiausias, turi būti arčiausiai akto, o tas, kuris esinijoje yra žemiausias, yra artimiausias galimybei. Kadangi dvasinių substancijų materija negali būti tapati kūniškų substancijų materijai, bet, kaip minėta, yra daug aukštesnė, todėl būtina, kad nuo kūniškų [substancijų] materijos ji būtų nutolusi taip labai, kaip galimybė yra nutolusi nuo akto; pasak Aristotelio ir Platono, kūniškų [substancijų] materija yra gryna galimybė²⁵. Vadinasi, reikėtų pripažinti, kad dvasinių substancijų materija nėra gryna galimybė, bet yra tam tikras galimybėje esantis aktualus esinys.

- [61] Vadindamas aktuali esiniu, nenoriu pasakyti, tarsi ji būtų sudaryta iš galimybės ir akto, nes [tokiu atveju] reikėtų arba eiti į begalybę, arba ateiti prie ko nors, kuris būtų esantis tik galimybėje, kuris, būdamas esinijoje paskutinis ir todėl galintis priimti tik silpnai ir tik iš dalies, negalėtų būti dvasinės ir intelektualinės substancijos pirmoji materija. Todėl reikėtų pripažinti, kad dvasinės substancijos materija yra aktualus esinys taip, kaip yra aktas arba subsistuojanti forma, panašiai ir kūniškų daiktų materija galimu esiniu vadinama todėl, kad ji yra formai pavaldi galia.
- [62] Tačiau ten, kur materija laikoma aktuali esiniu, negalima atskirti daikto materijos nuo substancijos. Mat senieji gamtos filosofai, kurie teigė, kad pirmoji visų kūniškų daiktų materija yra tam tikras aktualus esinys, kalbėjo, kad materija yra visų daiktų substancija²⁶ taip, kaip dirbtinių daiktų substancija yra ne kas nors kita, kaip jų materija. Jeigu dvasinių substancijų materija negali būti kuris nors tik galimybėje esantis esinys, bet yra kuris nors aktualus esinys, tai pati dvasinių daiktų materija yra jų substancija, todėl nebūtų jokio skirtumo sakyti, kad materija yra dvasinėse substancijose ar teigti, kad dvasinės substancijos yra paprastos, iš materijos ir formos nesudarytos.
- [63] Kadangi aktas iš prigimties yra pirmesnis už galimybę, o forma už materiją, todėl galimybės esatis tam tikru būdu priklauso nuo akto, o materijos nuo formos, bet dėl formos prigimties jos esatis nepriklauso nuo materijos, kaip akto nuo galimybės, nes pirmesnis iš prigimties nepriklauso nuo paskesnio. Todėl, jeigu yra tokios formos, kurios negali būti be materijos, tai šitaip yra ne todėl, kad jos yra formos, o todėl, kad jos yra tokios formos, t.y. netobulos ir negalinčios išsilaikyti be materialaus pagrindo. Tačiau visose giminėse pirmiau už netobulus yra kas nors tobulo, pvz., jeigu ugnis yra svetimoje materijoje, nuo kurios ugnis savo prigimtimi nepriklauso, tai būtina, kad svetimoje materijoje ugnis nebūtų palaikoma. Todėl virš į materiją priimtų formų turi būti tam tikros savaimės subsistuojančios formos, iš materijos ir formos nesudarytos dvasinės substancijos.
- [64] Tai akivaizdu ir žemiausiųjų dvasinių substancijų, t.y. sielų atveju, jeigu kas nors pripažįsta, kad jos yra susietos su kūnais kaip formos²⁷. Juk neįmanoma, kad tas, kuris sudarytas iš materijos ir formos, būtų kurio nors kūno forma, nes būti kieno nors forma – tai būti jo aktu, todėl jokia dalis to, kuris yra kieno nors forma, negali būti materija, kuri yra grynoji galimybė.

VIII SKYRIUS

AVICEBRONO ARGUMENTŲ PANEIGIMAS

- [65] Tai matant, lengva atremti jau išsakytus priešingus argumentus.
- [66] Juk pirmajame argumente, atrodo, daroma išvada, kad dvasinės substancijos negalėtų būti skirtingos, jeigu nebūtų sudarytos iš materijos ir formos. Šis ar-

gumentas turi trūkumų abiejose savo dedukcijos dalyse. Juk nei tas, kuris yra tik materija, neprivalo būti be skirtingų požymių, nei taip privalo būti substancijos, kurios yra tik formos.

- [67] Mat yra pasakyta, kadangi materija tiek, kiek ji yra, yra esinys galimybėje, todėl būtina, kad pagal galimybės skirtingumą būtų skirtingos materijos; materijos substancija vadiname ne ką nors kitą kaip pačią galimybę, kuri yra substancijos giminėje, nes substancijos giminė, kaip ir kitos giminės, dalijama į galimybę ir aktą. Todėl niekas nedraudžia, kad tam tikros substancijos, kurios yra tik galimybėje, būtų skirtingos tuo, kad nukreiptos į skirtingas aktų gimines: šitaip dangaus kūnų materija skiriasi nuo elementų materijos. Juk dangaus kūnų materija yra galimybėje tobulam aktui, t.y. formai, kuri užpildo visą materijos galimybę taip, kad nelieka galimybės kitoms formoms. Bet elementų materija yra galimybėje atžvilgiu neišbaigtos formos, kuri negali išsemti visos materijos galimybės. Bet virš šių materijų yra dvasinė materija, t.y. pati dvasinė substancija, kuri priima visą formos visumą, o žemesniosios materijos formą priima tik iš dalies.
- [68] Panašiai [neatlaiko kritikos] ir formomis besiremianti dedukcija. Juk akivaizdu, kad, jeigu iš materijos ir formos sudaryti daiktai skiriasi dėl formų, tai formos pačios savaime yra skirtingos. O jeigu sakoma, kad skirtingų daiktų formos nėra skirtingos, nebent dėl materijos skirtingumo, kaip skirtingų spalvų priežastis yra vienas saulės apšvietimas ir skirtingas oro tirštumas bei įvairumas, tai būtina, kad anksčiau už spalvų skirtingumą būtų suprantama oro grynumo ir tirštumo įvairovė. Todėl šitaip būtina ir materijoje anksčiau už vieną formą suprasti kitą formą, kaip kūnuose anksčiau už spalvą suprantamas paviršius. Vadinasi, skirtingumas formose yra pagal tam tikrą tobulumo ir netobulumo tvarką, nes ta [forma], kuri yra arčiau materijos, yra netobulesnė ir tarsi galimybė aukštesnei formai. Todėl niekas nedraudžia teigti, kad dvasinių substancijų yra daugybė, nors jos būtų tik formos, nes jos yra viena už kitą tobulesnės. Ta, kuri yra mažiau tobula, tobulesnės atžvilgiu yra galimybėje. Šitaip iki pat pirmosios iš jų, kuri yra tik aktas, ji yra Dievas, todėl visos žemesnės dvasinės substancijos gali būti vadinamos ir materijomis – todėl, kad yra galimybėje, ir formomis – todėl, kad yra akte.
- [69] Todėl akivaizdu, kad tuščiai [Avicebronas] prieštarauja, darydamas išvadą, kad, jeigu dvasinė substancija skiriasi tobulumu ir netobulumu, tai būtina, jog ji būtų tobulumo ir netobulumo subjektas. Kadangi subjektas priklauso materijos sąvokai, tai dvasinei substancijai dera turėti materiją. Šioje išvadoje jis padarė dvi klaidas. Pirmiausia suklydo, nes tobulumą ir netobulumą palaikė tam tikromis prisidedančiomis formomis arba atsitiktiniais požymiais, kurių subjektas stokoja: o tai yra akivaizdi klaida. Juk yra tam tikras daikto tobulumas pagal jo rūšį ir substanciją, kuris su daiktu nesiejamas kaip atsitiktinis

požymis su subjektu arba kaip forma su materija, o kaip tas, kuris žymi tikrąją daikto rūšį. Juk kaip skaičiuose vienas yra didesnis už kitą savo rūšimi, todėl nelygūs skaičiai skiriasi rūšimis, taip ir formos tiek materialių [substancijų], tiek nuo materijos atskirtų, viena yra tobulesnė už kitą savo prigimtimi tiek, kiek jos rūšies pagrindas priklauso tokiam tobulumo laipsniui.

- [70] Antrą [klaidą padarė], nes būti subjektu tinka ne tik materijai, kuri yra substancijos dalis, bet apskritai kiekvienai galimybei, nes kiekvienam, kuris su kitu siejasi kaip galimybė su aktu, dera būti pastarojo subjektu, todėl ir dvasinė substancija, nors ji neturi materijos kaip savo dalies, dėl to, kad tam tikru aspektu ji yra esinys galimybėje, gali būti suprantamumo rūšių subjektu.
- [71] Todėl yra aiškus ir atsakymas į antrąjį [Avicebrono] argumentą. Mat jei sakome, kad kuri nors substancija yra kūniška arba dvasiška, tai dvasingumą ir kūniškumą su substancija lyginame ne kaip formas su materija arba atsitiktinius požymius su subjektu, o kaip rūšinius požymius su gimine. Dvasinė substancija ne dėl ko nors pridėto substancijai yra dvasinė, bet pačia savo substancija, taip kaip kūniška substancija yra kūniška ne dėl ko nors substancijai pridėto, bet pačia savo substancija. Juk minėta, kad ne per kitą, o per tą pačią formą rūšiai priskiriamas skiriamasis požymis ir giminė, todėl nedera, kad dvasinės substancijos dvasingumui kas nors būtų priskirta kaip materija arba subjektas.
- [72] Trečiasis [Avicebrono] argumentas yra neveiksmingas. Kadangi esatis visiems priskiriama nevienareikšmiškai, todėl nereikia, kad visų, apie kuriuos sakoma, kad jie yra, būtų vienodas buvimo būdas, o [reikia], kad vienas tobuliau, kitas mažiau tobulai dalyvautų esatyje: juk atsitiktiniai požymiai vadinami esiniais ne todėl, kad patys savaime turėtų esatį, o todėl, kad jų esatis yra jų priklausyme substancijai. Be to, ne visų substancijų buvimo būdas yra vienodas. Substancijos, kurios esatyje dalyvauja tobuliausiai, savyje neturi nieko, kas būtų buvimu tik galimybėje, todėl vadinamos nematerialiomis substancijomis.
- [73] Žemiau pastarųjų yra substancijos, kurios, nors savyje turi tokią materiją, kuri iš esmės yra esinys tik galimybėje, tačiau forma visą jų galimybę pripildo taip, kad jose nelieka jokios galimybės kitai formai, todėl jos yra neiros, tokios [substancijos] yra dangaus kūnai, kurie turi būti sudaryti iš materijos ir formos. Juk akivaizdu, kad jie egzistuoja aktualiai, kitaip negalėtų būti judėjimo subjektais, būti juntamais arba būti kokių nors veiksmų pradmenimis. Nė vienas iš jų nėra tik forma, nes jeigu būtų tik forma be materijos, būtų aktualiai suprantamos ir drauge save pačias suprantančios substancijos, o to negali būti, nes knygoje *Apie sielą* įrodyta, kad supratimas negali būti kūno aktas²⁸. Todėl reikia pripažinti, kad jos yra sudarytos iš materijos ir formos, bet taip, kaip tas kūnas yra priskirtas apibrėžtam dydžiui ir pavidalui, kad nėra galimybėje kitam dydžiui arba pavidalui, o dangiškujų kūnų materija yra priskirta formai taip, kad nėra galimybėje kitai formai.

- [74] Žemiau šių substancijų yra trečiasis substancijų laipsnis, t.y. irių kūnų, kurie savyje turi tokią materiją, kuri yra esanti tik galimybėje, o viena forma, kuriai ji priskiriama, neužpildo visos jos galimybės, todėl joje dar lieka galimybė kitoms formoms. Dėl materijos įvairovės yra subtilesni ir grubesni kūnai, taigi dangaus kūnai yra subtilesni ir daug formalesni už elementarius. Ir kadangi forma yra proporcinga materijai, tai dangaus kūnai turi kilnesnę ir tobulesnę formą, užpildančią visą materijos galimybę.
- [75] Todėl aukštesniosiose substancijose, kurioms visiškai svetima materijos galimybė, yra tam tikra didesnio arba mažesnio subtilumo įvairovė pagal formų tobulumo skirtingumą, bet jose nėra materijos ir formos sandaros.
- [76] Ketvirtas argumentas [irgi] yra neveiksmingas. Mat jeigu dvasinės substancijos neturi materijos, tai dėl to jos nėra neatskiriamos nuo Dievo, nes atėmus visą materijos potencialumą, jose pasilieka tam tikra galimybė tiek, kiek jos nėra pati esatis, o tik dalyvauja esatyje. Ir negalima rasti nieko savaime subsistuojančio, kuris būtų pati esatis, išskyrus vieną, panašiai kaip kuri nors atskirai [nuo materijos] svarstoma forma gali būti tik viena; juk įvairūs skaičiumi yra vienerūšiai būtent todėl, kad savaime svarstoma rūšies prigimtis yra viena, todėl taip, kaip ji svarstyme yra viena, kai svarstoma pati savaime, taip būtų viena esatyje, jeigu egzistuotų savaime. Tas pats argumentas galioja giminei jos santykiyje su rūšimis ir taip toliau iki pat buvimo, kuris yra bendriausias, todėl savaime subsistuojanti esatis yra tik viena, todėl neįmanoma, kad greta jos būtų kas nors subsistuojantis, kuris būtų tik esatis. Tačiau kiekvienas, kuris yra, turi esatį. Vadinasi, visuose [esiniuose], išskyrus pirmąjį, yra ir esatis kaip aktas, ir daikto substancija, esatį turinti kaip priimančioji galia, kurios aktas yra esatis.
- [77] Tačiau kas nors gali sakyti, kad tas, kuris kur nors dalyvauja, pats savaime neturi to [kuriame dalyvauja], pvz., dalyvavimui spalvose skirtas paviršius, nagrinėjamas pats savaime nėra spalva ir nėra spalvotas. Panašiai tas, kuris dalyvauja esatyje, [pats savaime] negali būti esantis. Bet jau minėta, jog tas, kuris yra galimybėje ir gali dalyvauti [esatyje], pats savaime nėra esinys, o yra materija. Todėl visi [esiniai], išskyrus pirmąjį, kuris yra pati esatis, turi materiją, nes yra [esatyje] dalyvaujantys esiniai.
- [78] Tačiau reikia turėti omenyje, kad dalyvaujantys pirmojo esinio esatyje, dalyvauja ne visuotiniu buvimo būdu, kuris būdingas pirmajam pradui, o tik iš dalies, tam tikru ribotu buvimo būdu, tinkančiu tai [atskirai] giminei arba tai rūšiai. Kiekvienas daiktas pagal jo substancijos būdą yra pritaikytas tam tikram ribotam buvimo būdui. O kiekviena iš materijos ir formos sudaryta substancija yra pagal formą, dėl kurios priklauso atskirai rūšiai. Todėl iš materijos ir formos sudarytas daiktas per savo formą jam būdingu būdu dalyvauja iš Dievo [sklindančioje] esatyje. Todėl iš materijos ir formos sudarytoje substancijoje yra dvejopa priklausomybė: viena – materijos formai, o kita – iš jų

- sudaryto daikto [priklausomybė] dalyvaujamai esčiai, nes daikto esatis nėra nei jo forma, nei jo materija, o tai, kas daiktui atitenka per formą.
- [79] Vadinasi, iš materijos ir formos sudarytų daiktų materija, nagrinėjama pati savaime, jos esmę atitinkančiu būdu turi savo buvimą galimybėje, ir taip yra dėl tam tikro jos dalyvavimo pirmajame esinyje. Bet, nagrinėjama savaime, [materija] neturi formos, kuria jai būdingu būdu dalyvauja aktualioje esatyje. O pats sudėtinis daiktas, nagrinėjamas jo esmėje, turi formą, ir jam priklausančioje esatyje dalyvauja per savo formą. Kadangi materija priima esatį, kuri yra aktualiai apribota per formą, bet ne atvirkščiai, todėl niekas nedraudžia, kad būtų tam tikra forma, kuri esatį priimtų į save pačią, o ne į kurią nors subjektą: juk ne priežastis priklauso nuo padarinio, bet veikiau atvirkščiai. Todėl šitaip pati per save subsistuojanti forma pati savyje dalyvauja esatyje, panašiai kaip materialioji forma subjekte.
- [80] Taigi jei sakydamas „neesinys“ pašalinčiau tik esatį akte, tai pati savaime nagrinėjama forma būtų ne esinys, o dalyvaujanti esatyje. O jeigu [žodis] „neesinys“ pašalintų ne tik esatį akte, bet ir tą aktą arba formą, kuria kas nors dalyvauja esatyje, tai šitaip [suprantama] materija būtų neesinys. Tačiau subsistuojanti forma nėra neesinys, bet yra aktas, kaip forma dalyvaujanti galutiniam akte, kuris yra esatis. Taigi matome, kuo skiriasi ta galimybė, kuri yra dvasinėse substancijose, nuo galimybės, kuri yra materijoje: juk dvasinės substancijos galimybė priklauso tik nuo jos santykio su esatimi, o materijos galimybė nuo jos santykio su forma ir su esatimi. Ir jeigu kas nors abi galimybes vadina materija, tai aišku, jog materijos [sąvoką] naudoja daugiareikšmiškai.
- [81] Penktojo argumento išsprendimas aiškus dėl to, kas jau pasakyta. Kadangi dvasinė substancija dalyvauja ne visame esaties begalybės visuotinume, kuris priklauso pirmajam pradui, o jos esmei būdingu būdu, todėl akivaizdu, kad jos esatis yra ne begalinė, o ribota. Bet kadangi pati [dvasinės substancijos] forma materijoje nedalyvauja, todėl šiuo atžvilgiu ji nėra ribota taip, kaip yra ribotos materijoje egzistuojančios formos.
- [82] Šitaip daiktuose išryškėja tam tikras neribotumo laipsnis. Juk materialios substancijos yra ribotos dvejopai, būtent į materiją priimta forma ir esatimi, kurioje dalyvauja joms būdingu būdu: egzistuoja tarsi apribotos iš viršaus ir iš apačios. Dvasinė substancija yra apribota iš viršaus tiek, kiek jai būdingu būdu dalyvauja pirmojo prado buvime, bet ji nėra apribota iš apačios, nes nedalyvauja subjekte. Pirmasis pradas, kuris yra Dievas, yra visiškai neribotas.

Literatūra ir nuorodos

¹ Avicbron (Ibn Gabirol). *Fons vitae*, Ex Arabico in Latinum translatus ab Johanne Hispano et Dominico Gundissalino, ed. Cl. Baeumker //

Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters, Band I, 2 – 4 Münster, Aschendorff, 1892–1895.

- ² Ten pat, I, 8, p. 11; IV, 7, p. 226.
³ Ten pat, IV, 6, p. 223.
⁴ Ten pat, I, 14, p. 17.
⁵ Ten pat, p. 18.
⁶ Ten pat, I, 15, p. 19.
⁷ Ten pat, I, 17, p. 20.
⁸ Ten pat, I, 16–17, p. 19–21.
⁹ Ten pat, IV, 6, p. 226.
¹⁰ Ten pat, II, 6, p. 35; IV, 34, p. 320.
¹¹ Ten pat, V, 42, p. 333.
¹² Ten pat, II, 22, p. 64.
¹³ Ten pat, II, 24, p. 69; IV, 1, p. 211; IV, 2, p. 213.
¹⁴ Ten pat, IV, 2, p. 215 ff.
¹⁵ Ten pat, p. 212–213.
¹⁶ Ten pat, p. 214–215.
¹⁷ Ten pat, IV, 4, p. 217.
¹⁸ Ten pat, IV, 6, p. 222.
¹⁹ Ten pat, p. 223–224.
²⁰ Aristotle. *Metaphysica*, I, 1, 993b 24–31.
²¹ Thomas Aquinas // *Metaphysica*, I, 12, 989b 20, lect. 12 n. 199.
²² Avicbron. *Fons vitae*, I, 17, p. 22.
²³ Aristotle. *Metaphysica*, VIII, 5, 1045a 14–20.
²⁴ Thomas Aquinas. *De spiritualibus creaturis*, a. 3; *Questiones disputatae De anima*, a. 11.
²⁵ Aristotle. *Metaphysica*, VII, 2, 1029a 20.
²⁶ Ten pat, I, 4, 983b 6–13.
²⁷ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, antroji knyga. – Vilnius: Logos, 2003, p. 241–247; *De spiritualibus creaturis*, a. 2.
²⁸ Aristotelis. *Apie sielą*. Iš graikų kalbos vertė V. Sezemanas // Aristotelis. *Rinkiniai raštai*. – Vilnius: Mintis, 1990, p. 388–389.

B. d.

Iš lotynų k. vertė ir įvadą parašė
Gintautas VYŠNIAUSKAS

Versta iš: Sancti Thomae de Aquino tractatus
De Substantiis Separatis // Opera omnia,
vol. 40, ed. Leonina.